

حکومت مشروطه
و شکل‌گیری مدیریت جدید شهری در انزلی
(۱۳۲۶-۱۳۲۴ ه.ق.)*

محمد بیطرفان
کارشناس ارشد تاریخ

چکیده

انقلاب مشروطیت زمینه‌های شکل‌گیری مدیریت شهری، آن‌هم به‌وسیله خود مردم را هموار نمود. انجمن بلدیّه، به عنوان شورای شهر، از نمایندگان محلات مختلف تشکیل شد. این انجمن بر اساس نظام‌نامه بلدی، تمامی مسائل مربوط به حوزه شهری را در بر می‌گرفت. شهر انزلی به عنوان یکی از شهرهای پیشتاز و مترقی در زمینه قانون‌خواهی، پس از انحلال انجمن ولایتی‌اش، به تأسیس انجمن بلدیّه مبادرت نمود. این انجمن با تمام مشکلات و کاستی‌هایی همچون مقاومت و سنگ‌اندازی مستبدان و عدم تجربه و کارایی مناسب اعضای انجمن، توانست بخشی از مشکلات معیشتی و رفاهی مردم، از جمله اعلام نرخ ارزاق، نظافت خیابان‌ها و کوچه‌های شهر، ساختن بیمارستان، مدرسه و ... را حل نماید. اما مهم‌ترین دلیلی که نگارنده را متوجه تحقیق در این زمینه نمود، تک‌سند نفیس انجمن بلدیّه انزلی با عنوان «تقاضای انجمن بلدی انزلی مبنی بر اعزام معلّم فرانسه برای مدرسه محمدیه بندر انزلی» بود. این نوشتار با توجه به محدودیت منابع، سعی دارد در کنار معرفی معارف‌خواهی اعضای اولین دوره انجمن بلدیّه انزلی، زمینه‌های شکل‌گیری و فعالیت‌های این انجمن مردمی را نمایان سازد.

کلیدواژه‌ها: انزلی، انتخابات، انجمن بلدیّه، اداره بلدیّه، مستبدان.

شکل‌گیری نهاد بلدیّه در ایران، عقبه تاریخی بالنسبه مهمّی دارد. برای این نهاد، عناوین مختلفی همچو تنظیفیه، احتسابیه، بلدیّه و ... در دوره‌های تاریخی مختلف به کار برده می‌شد. مجریان این امور، زیر نظر حاکم، فعالیت‌های خود را انجام می‌دادند. این عمل در ادوار گوناگون بر دوش محتسب، داروغه، کلانتر و رئیس اداره بلدی و ... قرار گرفت. ولیکن مدل برجسته و نوع نگاه خاص به امور بلدی در اواسط دوره ناصری با سفرهای شاه به اروپا مورد توجه قرار گرفت. شکل‌گیری و تداوم احتسابیه نوین در دوره ناصری با نظام‌نامه کنت دمنن فرت رئیس پلیس و احتسابیه تهران به وجود آمد. به هر حال با قدم‌گذردن به قرن بیستم و تشکیل مجلس مشروطه، نوع نگاه به تشکیل انجمن بلدی از طرف نمایندگان، انجمن‌ها، نشریه‌ها و حتی عامه مردم بسیار مورد توجه بود.

انتخابات انجمن بلدی نخستین تجربه انتخاباتی مردم فارغ از در نظرگیری جامعه طبقاتی بود که نوعاً در انتخابات مجلس ملی و انجمن‌های ایالتی و ولایتی اعمال می‌شد. در این نوع انتخابات، مردم از محله‌های شهر به انجمن راه می‌یافتند و این جریان به مردمی بودن و استقلال آن از دولت و مجلس مهر تأیید می‌زد. این پژوهش به دنبال پاسخگویی به سؤالات ذیل شکل گرفت:

(۱) انجمن بلدیّه انزلی چگونه تأسیس شد؟

(۲) این انجمن‌ها چه نتایج ملموس و عینی را برای توده مردم به وجود آورده است؟

شهر انزلی پیش از مشروطیت تجربه نهادی به عنوان تنظیفیه را که عموماً کارهای بلدیّه را انجام می‌داده، داشته است.^۱ از فعالیت اداره تنظیفیه فوق می‌توان به نصب چراغ در معابر (به‌طوری که همه شب تا به صبح، شهر، روشنایی داشت)،^۲ نظافت شهری و همچنین عملیات اطفائیه اشاره نمود.^۳ مصارف ماهانه عملیات بلدی هم توسط مردم تأمین می‌شد.^۴

پیش از تصویب قانون انجمن‌های ایالتی و ولایتی، انجمن‌های مختلفی در شهرهای رشت، لاهیجان، لنگرود و انزلی وجود داشت. از ماه رجب که مجلس دستور اکید بر برچیده شدن انجمن‌های محلی ولایات را صادر نمود، درگیری‌های سختی در گیلان برای حفظ ایالتی بودن این خطه صورت گرفت. عده‌ای ایالت بودن گیلان را با توجه به وسعتش رد می‌کردند و عده دیگر به‌واسطه تعریف از ایالت در نظام‌نامه، آن را ایالت به شمار می‌آوردند ... مشکل مهمّی که وجود داشت این بود که اگر گیلان ولایت به حساب می‌آمد، انجمن‌های ولایتی اطراف آن همچون انزلی و لاهیجان برچیده می‌شد و به جای آن، انجمن بلدی قرار می‌گرفت.^۵

۱. ایران، سال ۵۹، ش: ۱۱ (۹ رجب ۱۳۲۴)؛ ص ۴.

۲. چهارنما، سال سوم، ش: ۲۷ (۱۰ شعبان ۱۳۲۴)؛ ص ۸.

۳. ایران، همان.

۴. چهارنما، سال سوم، ش: ۲۶ (۲۰ رجب ۱۳۲۴)؛ ص ۱۰.

۵. رجائی، عبدالمهدی، «از «هیئت نظاری» تا «انجمن‌های ایالتی»؛ نگاهی به چگونگی شکل‌گیری و فعالیت‌های انجمن‌های ایالتی و

ولایتی در مشروطه»، مجله زمانه، سال پنجم، ش: ۴۷، مرداد ۱۳۸۵؛ صص ۵۷-۵۶.

به هر طریق، معاضدالسلطنه و محمدصفی‌خان که از طرف مجلس برای تشخیص ایالت و ولایت بودن گیلان بدین خطه قدم گذارده بودند، رأی به ولایت بودن گیلان دادند.^۱ بنابراین کلیه انجمن‌های ولایتی را با قوه قهریه تعطیل نمودند.^۲ درباره انزلی هر چند به شهر بودن آن اعتراف داشتند ولی اظهار نمودند: «انجمن باید باشد ولی انجمن بلدی، نه ولایتی».^۳

در این میان فقط شهر انزلی جهت تشکیل انجمن بلدی که در قانون تصریح شده بود، گام برداشت. با توشیح نظام‌نامه بلدیّه در ۲۰ ربیع الثانی ۱۳۲۵ قرار انتخابات انجمن بلدی انزلی ۴ ماه بعد در ماه شعبان گذاشته شد و آخرین مهلت اخذ آراء هم ۹ شعبان معین گردید که بر مبنای آن باید شانزده وکیل انتخاب می‌شد.^۴ با این احوال از نحوه برگزاری انتخابات و منتخبین انجمن بلدیّه اخباری در دست نیست. تا جایی که برای نگارنده، روشن است، روز نهم شعبان انتخابات برگزار شده و منتخبین اقدام به تأسیس انجمن بلدیّه نمودند.

با افتتاح انجمن بلدی، زمانی نگذشت که ناملایمتی مستبدان آغاز گشت. چنانچه با سنگ‌اندازی مستبدان، انجمن بلدی در شوال ۱۳۲۵ تعطیل و اعضای انجمن از «کار خسته و از تدابیر شیطانی» آنان کلافه شده بودند.^۵ ولی در سفر امیراعظم حاکم گیلان به انزلی، مشکلات انجمن بلدی برطرف گردید. با توجه به تازگی ایجاد نهاد انجمن بلدی در ایران، آن هم با منتخبین خود مردم، اعضای کاردان در انجمن کم‌تر یافت می‌شد و اغلب از اوضاع و پیشرفت ملل متمدنه بی‌خبر بودند. پارتی‌بازی هم رواج داشت به طوری که «ملاحظه و مریدبازی، کار آن‌ها را عقب انداخته» بود. همچنین تعارض حیدری و نعمتی هم از موانع کار به شمار می‌آمد.^۶

برخی مجاهدین، خیال اعتراض به انجمن را داشتند، با این اعتقاد که اعضای انجمن «مریدبازی را شعار کرده» و از حد خارج شده بودند. مجاهدین، خواستار این بودند که اعضای انجمن از ملاحظه «عمر و زید» دست بردارند.^۷ به هر حال، اقداماتی که انجمن بلدی انزلی انجام داد، در نوع خود جالب و سخت‌کوشانه بود.

... ناگفته نماند که جناح میانه‌رو مشروطه‌خواه، خواستار تلقی گیلان به عنوان «ولایت» بودند ولی جناح تندرو انقلابی، هوادار ایالت محسوب شدن گیلان به شمار می‌آمدند. (خارابی، فاروق، «مسئله ارضی و منازعه بر سر ایالت یا ولایت بودن گیلان»، مجله نامه انجمن، ش: ۴، زمستان ۱۳۸۰؛ ص ۱۶۴)

مجدالاسلام کرمانی هم با خرده‌گیری به نوع تقسیم‌بندی ایالات توسط مجلس درباره انجمن بلدی معتقد است: «در قضایات هم انجمن بلدی لازم است» زیرا عمده فعالیت این نهاد در جهت رفاه حال عمومی است و کاری به امور سیاسی ندارد. (مجدالاسلام کرمانی، احمد، تاریخ انحطاط مجلس، به کوشش محمود خلیل‌پور (اصفهان: دانشگاه اصفهان، ۲۵۳۶، چاپ دوم)؛ ص ۳۷)

۱. مجلس برای ولایت به حساب آمدن گیلان، ۷۲ رأی مثبت، ۶ رأی منفی و ۲ رأی ممتنع داشت. (نسیم شمال، سال اول، ش: ۱) (۲ شعبان ۱۳۲۵)؛ ص ۲)

۲. تصمیم به انحلال انجمن‌های لاهیجان، لنگرود و انزلی در جلسه اواسط ماه شعبان ۱۳۲۵ هـ.ق. انجمن ولایتی گیلان گرفته شد. (انجمن ملی ولایتی گیلان، سال اول، ش: ۴ (سه شنبه ۲۲ شعبان ۱۳۲۵)؛ ص ۲)

۳. ساحل نجات، سال اول، ش: ۱ (دوشنبه ۷ شعبان ۱۳۲۵)؛ ص ۲.

۴. حبل‌المتین تهران، سال اول، ش: ۱۱۹ (۹ شعبان ۱۳۲۵)؛ ص ۳-۴.

۵. همان، ش: ۱۷۶ (۲۵ شوال ۱۳۲۵)؛ ص ۳.

۶. همان، ش: ۱۹۳ (۲۴ ذی‌قعدة ۱۳۲۵)؛ ص ۴.

۷. همان، ش: ۲۰۳ (۶ ذی‌حجه ۱۳۲۵)؛ ص ۳-۴.

از محتوای *حبل‌المتین* برمی‌آید که انجمن بلدی رشت و انزلی در رفتارهای خود هیچ‌گونه ملاحظه نظام‌نامه را نمی‌نمودند؛ به عنوان مثال، شائبه دست داشتن انجمن بلدی انزلی در به آتش کشیدن عمارت باغ عمید همایون^۱ وجود داشت؛ بدین منظور، از انجمن بلدی رشت، نایب رئیس و منشی برای تفتیش به انجمن بلدی انزلی قدم گذاردند.^۲ اما چرا از انجمن بلدی رشت برای این مسئله حضور یافتند، خود سؤالی دیگر است؛ زیرا بنابر نظام‌نامه بلدی، انجمن هر شهری مخصوص بدان شهر است و مطلقاً در مسائلی که خارج از شهر اتفاق می‌افتد، از لحاظ قانونی مسئولیتی ندارد مگر در برخی موارد در زمینه کمبود ارزاق، احتکار و ...^۳ سرانجام این تفتیش غیرقانونی، درگیری و مجادله بین دو انجمن را دامن زد.

اختلافی که بین مردم انزلی بر سر جریان آتش‌سوزی خانه عمید همایون به وجود آمد، *خیر‌الکلام* را بر آن داشت تا اعلام کند:

... چگونه دل نسوزد بر قومی که صیت شجاعت و قومیت ایشان در اصقاع عالم مشهود است. نمی‌دانم کدام دست بی‌رحمانه و معاندی در کار است که چنین ملت نجیب را دو دسته می‌کند و دستخوش خیالات خود می‌نماید.

خیر‌الکلام در ادامه گمانه زنی، دست داشتن انجمن بلدی یا عوامل سردار منصور^۴ را رد می‌کند و خواهان اتحاد مردم در پیدا کردن مستبد اصلی است.^۵

در فعالیت بعدی مستبدان، *تظلم‌نامه‌ای* از اهالی انزلی مقیم رشت در شماره ۲۵۳ *حبل‌المتین* چاپ می‌شود که در آن، نویسندگان، انجمن بلدی انزلی را به شرارت و افزون‌خواهی متهم می‌کنند.^۶ *بلدیه* انزلی در مواجهه با این نامه، عکس‌العمل نشان می‌دهد و از روزنامه مزبور می‌خواهد چنین نامه‌های بی‌اعتباری را درج ننماید و زحمات برادران انجمن را زیر سؤال نبرد.^۷

فعالیت‌های *بلدیه*

(۱) نمره نمودن منازل

انجمن بلدی انزلی، نمره کردن منازل را در اولویت برنامه‌های اصلاحی خود قرار داده و در این زمینه بسیاری از سردر خانه‌ها را به کاشی نمره‌دار مزین نموده بود. اما در راستای فعالیت‌های *مصرانه* *بلدیه*،

۱. در نامه‌ای که مجاهدین انزلی به ظهیرالدوله می‌نگارند، به آتش زدن انبار عمید همایون اشاره می‌شود (*اسناد تاریخی وقایع مشروطه ایران؛ نامه‌های ظهیرالدوله*، به کوشش جهانگیر قائم‌مقامی (تهران: کتابخانه طهوری، ۱۳۴۸)؛ ص ۱۲؛ مجلس، سال دوم، ش: ۸۴ (دوشنبه ۲۷ صفر ۱۳۲۶)؛ ص ۴)

۲. *حبل‌المتین* تهران، سال اول، ش: ۲۶۰ (۲۵ صفر ۱۳۲۶)؛ ص ۴.

۳. بر طبق ماده ۳ نظام‌نامه بلدی: «دایره اقدامات بلدی، مختص به حدود شهر و اراضی متعلقه به شهر است.»

۴. روزنامه *روح‌القدس*، فتح‌الله خان سردار منصور را در حوزه استبداد قرار می‌دهد و اعلام می‌کند اغلب وکلای ملی و بلدی رشت در زمره مجاهدین سردار منصور هستند و درخصوص هرگونه «انقلابی و تقلبی که میل داشته باشند»، مانع نمی‌بینند. (*روح‌القدس*، سال اول، ش: ۲۴ (۲۴ ربیع‌الاول ۱۳۲۶)؛ ص ۳)؛ البته موضع روزنامه صبح صادق نسبت به سردار منصور مثبت است. (صبح صادق، سال اول، ش: ۲۲۴ (دوشنبه ۲۳ ذی‌حجه ۱۳۲۵)؛ ص ۴).

۵. *خیر‌الکلام*، سال اول، ش: ۱۹ (پنجشنبه ۲۳ صفر ۱۳۲۶)؛ ص ۴.

۶. *حبل‌المتین* تهران، سال اول، ش: ۲۵۳ (۱۳ صفر ۱۳۲۶)؛ ص ۴.

۷. همان، ش: ۲۶۶ (۵ ربیع‌الاول ۱۳۲۶)؛ ص ۳.

مستبدین انزلی بیکار ننشسته بودند و با تحریک مردم سعی در خنثی نمودن فعالیت‌های عام‌المنفعه داشتند. در این میان عده‌ای مسلمان‌نما به مخدوش کردن نمره‌های بلدیّه اقدام کردند. این در حالی بود که «ارامنه و سایر خوارج، تبعیت مسلمان‌ها را نکرده» و معتقد بودند که باید راه را برای اجرای اوامر دولت مشروطه هموار ساخت.^۱

۲) اقدامات اولیه جهت سرشماری نفوس^۲

۳) اعلام نرخ اقلام مصرفی نظیر گوشت و نان

از فعالیت‌های سودمند اداره بلدی می‌توان از اعلام نرخ اقلام مصرفی نظیر گوشت و نان نام برد. این اعلامیه‌ها در تمام نانوائی‌ها و قصابی‌ها نصب گردید.^۳ هرچند این عمل زمینه نارضایتی قصابان را فراهم نمود و باعث نافرمانی آنان از این قوانین شد.

این پیشامد، انجمن بلدی را واداشت تا برای فشار به قصابان طرح تشکیل کمپانی و یا تعاونی را ترسیم نماید. اصل اجرای این طرح برای احترام هرچه بیشتر قصابان به موازین بلدی بود.^۴ در این باره می‌توان ادعا کرد که انجمن بلدی انزلی پیشرو در عرصه ایجاد فکر تشکیلات تعاونی در ایران بود.

۴) جلوگیری از ورود برخی اقلام وارداتی

جلوگیری از ورود برنج جودار و مجوز ورود برنج پاک از این دست اقدامات بود.^۵

۵) جلوگیری از اعمال غیرقانونی حاکمیت

حکومت به تبعیت از افکار دوره استبداد، خارج از حوزه قانون کارهای خود را انجام می‌داد که اعتراض مشروطه‌خواهان را به همراه داشت؛ به عنوان مثال، عمید همایون بدون اطلاع انجمن بلدی همچون دوران استبداد، بخش‌هایی از سواحل صید ماهی را به اجاره واگذار کرده بود که مورد ملامت انجمن مزبور قرار گرفت.^۶

۶) نظر به مشکلات رعایا

با توجه به نبود انجمن ولایتی در انزلی، برخی رعایای اطراف انزلی، از تظلمات اربابان تیول به انجمن بلدی متظلم می‌شدند.^۷

۱. همان، ش: ۱۳۹ (۴ رمضان ۱۳۲۵)؛ ص ۲.

۲. همانجا.

۳. همانجا.

۴. همان، ش: ۲۳۰ (۱۵ محرم ۱۳۲۶)؛ ص ۳.

۵. همان، ش: ۱۳۹ (۴ رمضان ۱۳۲۵)؛ ص ۲.

در این زمینه، روزنامه مظفری جلوگیری انجمن از خروج برنج جودار را متذکر می‌شود. روزنامه مزبور در این باره می‌نویسد: «قبل از ماه رمضان از طرف انجمن ولایتی رشت و انجمن‌های بلدی انزلی اعلام شد که تجار، برنج جودار به خارج حمل نکنند. از اعلان افافه نشد؛ قذغن کردند؛ باز بعضی از تجار اعتنا نکرده و در خفا و آشکار حمل می‌کردند. ملت بدبخت شکایت‌ها کردند و فریادهای زدند؛ فایده نبخشید تا این اوقات که حضرت والا شاهزاده آزاده امیراعظم به حکومت گیلان وارد شدند؛ مؤکداً حکم فرمودند که تجار هر قدر برنج جودار در انبار موجود دارند، حمل کنند و دیگر نخرند ...» (مظفری، سال ششم، ش: ۳۵ (۲۹ ذی‌قعدة ۱۳۲۵)؛ ص ۶).

۶. حبل‌المتین تهران، سال اول، ش: ۱۳۹ (۴ رمضان ۱۳۲۵)؛ ص ۲.

۷. همان، ش: ۲۱۰ (۱۵ ذی‌حجه ۱۳۲۵)؛ ص ۳.

۷) کوشش در نشر معارف

درخصوص این جریان، با استناد به سند منحصر به فردی که در اختیار است، علاقه و معارف‌خواهی انجمن ثابت می‌شود؛ اصل سند بدین شرح می‌باشد:

حضور مبارک بندگان حضرت مستطاب اجل اشرف وزیر علوم - دام اجلاله العالی

این اوقات از توجهات خاصه ولی امر و اهتمامات امنای دولت و ملت بواسطه بیداری سکنه بلده انزلی مدرسه موسوم بمحمدیه تأسیس یافته و لوازم ضروریه آن آنچه در دست و عهده انجمن بلدیت، فراهم و در اتمام و تکمیل نواقص او مجدّدند و بحمدالله آثار شکوه و فواید تشویقیه آن، روزبروز در تزیید است. یک نفر معلّم عربی جدید که کارآمد و مبتلای پاره موانع نشود و خودش هم قدری همراهی در اجرای مقاصد ملی داشته باشد؛ یعنی قانع به مقرری متناسب بوده باشد، که ماهی بیست تومان کمابیش حق الزحمه او را عهده کند و سواد فارسی بیک اندازه داشته باشد، معین و مقرر فرمایند که در این [...] بانزلی بیاید.

چند ماه قبل یکنفر معلّم فرانسه و حساب از طهران آمده. غیر از فرانسه و حساب، از علوم ریاضی اطلاع دیگری ندارد و ملقب بمعلّم الملک است. با وجود این مبتلا به [...] و سستی میباشد. بدیهی است کسی که گرفتار کاری باشد، بکار دیگر نمی‌تواند بپردازد؛ او «در میان جمع و دلش جای دیگر است.» علاوه بر این مواجیش هم چهل تومان مشاخره خارج از قدرت اعانات اهالی این بلد است. مستدعی است که یکنفر فرانسه و ریاضی‌دان صحیح در صورت امکان محض رفاه حال مؤسّسین مدرسه و ملاحظه تربیتی نوباوگان ملی که [...] الهیه‌اند، مقرر فرمایند که اسباب تعطیلی و فوت وقتی بیشتر از اینها فراهم نشود. انجمن بلدی مترصد است که در این [...] الطاف خاصه در مقاصد معروضه مبذول فرمایند و ملت انزلی را متشکر مراجع کامله و داعی ازدیاد عمر و عزت و جلالت بندگان انحضرت بدارند. [...] ایام شوکت مدام باد. (انجمن بلدی انزلی)^۲

۸) مرمت و تعمیر آثار تاریخی و فرهنگی

از مهم‌ترین مرمت‌های آثار تاریخی انزلی توسط انجمن بلدی می‌توان به تعمیر عمارت شمس‌العماره اشاره نمود.^۳

۹) ساختن بیمارستان و مدرسه^۴

۱۰) تنظیف خیابان‌ها و کوچه‌های شهر

اداره بلدی انزلی حساسیت زیادی به نظافت و زیبایی شهر داشت. تا جایی که ندای وطن طی مکتوبی از رشت گزارش می‌دهد:

انزلی با آن کثافت و هرج و مرج فعلاً مثل یکی از بلاد فرنگستان است.^۵

۱. پاره‌ای.

۲. سازمان اسناد ملی ایران، (شماره بازیابی): ۲۸۵۵۸-۲۹۷.

۳. خیر الکلام، سال اول، ش: ۳ (دوشنبه ۲ رجب ۱۳۲۵)؛ ص ۳.

۴. همانجا.

۵. ندای وطن، سال اول، ش: ۸۲ (چهارشنبه ۸ رمضان ۱۳۲۵)؛ ص ۳.

دخل و خرج

درباره دخل و خرج و محال درآمدزایی انجمن بلدی، در منابع اشاره نرفته است. فقط می‌توان به صورت دخل و خرجی که خود انجمن منتشر کرده، تکیه کرد که ذیلاً آورده می‌شود. اما لازم به ذکر است که این صورت دخل و خرج فقط مربوط به اولین دوره انجمن بلدیّه نیست زیرا این صورت حساب در برگیرنده ۱۱ ماه فعالیت اداره بلدیّه (تحت آمریت حاکم) و انجمن بلدیّه (منتخبین مردم) می‌باشد. با توجه به زمان تشکیل انجمن باید اذعان نمود که فقط ۴ ماه دخل و خرج بلدیّه تحت اراده و نظر انجمن بلدیّه بوده است. علی‌ای حال با توجه به عدم تفکیک این دو دوره در صورت دخل و خرج، به صورت کلی داده‌ها مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرند.

این صورت دخل و خرج نشان می‌دهد که محال درآمدزایی انجمن از سه منبع بوده است:

(۱) دریافتی‌ها از اعضای انجمن و کمک نقدی دیگر اشخاص؛

(۲) عایدی از عوارض صندوق‌های تخم‌مرغ؛

(۳) عوارض حمام و پل.

اما صورت خرج‌های انجمن در جاهای مختلفی به کار برده شده است:

(۱) مواجب مستخدمین؛

(۲) مخارج لوازمات دفتر از قبیل کاغذ و پاکت و تعمیرات و ...؛

(۳) مخارج تعمیر حصار شمس‌العماره؛

(۴) مخارج مریض‌خانه؛

(۵) مخارج معلّم خانه (مدرسه محمدیه) و ...؛

خدمت ... مدیر محترم جبل‌المتین عرض میشود بحکم قانون ممالک متمدنه، بحمدالله در مملکت قویمه قدیمه ایران نیز بهمت امناء دولت و ملت و برحسب آمریت قوانین مقررّه اساسیه که باید عموم دوایر ادارات ملتی و دولتی باقتضای مسؤلیت خودشان مشاهرتاً صورت حساب دخل و خرج اداره خودشانرا بواسطه جراید ملیه بملّه ارائه نمایند، لهذا صورت حساب نه‌ماهه را متصلاً و ماه شوالاً منفرداً روانه خدمت نمودیم؛ خواهشمندیم که در جریده مبارکه، درج فرمایند که خاطر مبارک و کلاهی محترم و ابناء وطن عموماً از مأخذ و مصرف انجمن بلدی انزلی مستحضر شود. مترصدیم که عموم ادارات و وزارتخانهها نیز در هر شش ماه یا در هر سال صورت دخل و خرج خود را بتوسط جراید ملی در مملکت انتشار دهند. (انجمن بلدی انزلی)

صورت جمع و خرج انجمن بلدی انزلی از غرّه شهر محرم ۱۳۲۵ الی غرّه شوال که نه ماه تمامست

تومان	قران	دینار	صورت اسامی (دریافتی‌ها) ^۱
۱۲۵	۹	۳۵۰	ماه محرم از خود و کلا بتوسط مشهدی حاجی آقای تحویلدار
۸۸	۲		ماه صفر بتوسط مشهدی حاجی آقا باقر از وکلا و غیره
۹۷			ماه ربیع‌الاول بتوسط آقا سیدرضا از وکلا و غیره
۵۰			ماه ربیع‌الثانی از جناب عمید همایون برای مدرسه
۵			ایضاً در ربیع‌الثانی از کدخدای کاس برای مدرسه
۲۰			ایضاً در ربیع‌الثانی از جناب عمید همایون اعانه به انجمن داده
۲۰			ایضاً جناب عمید همایون داده
۴۵۰	۵	۳۵۰	جمع هفت قلم

عایدی تخم‌مرغ از قرار صندوقی ۱۲ قران از اول حمل قوی ثیل ۱۳۲۵ نه‌ماهه

تومان	قران	دینار	صورت اسامی
۳۵۰	۸		ماه صفر ۱۸ قلم (۲۹۲) صندوق
۱۱۸۹	۲		ماه ربیع‌الاول ۱۶ قلم (۹۴۱) ص. [صندوق]
۲۹۰	۴		ماه ربیع‌الآخر ۱۴ قلم (۲۴۲) ص.
۳۳	۶		ماه جمادی‌الاولی ۴ قلم (۲۸) ص.
۲۲	۸		ماه جمادی‌الثانیه ۲ قلم (۱۹) ص.
۳۹	۶		ماه رجب‌المرجب ۶ قلم (۳۳) ص.
۲۵۸			ماه شعبان‌المعظم ۹ قلم (۲۱۵) ص.
۱۳۶	۸		ماه رمضان‌المبارک ۵ قلم (۱۱۴) ص.
۲۳۲۱	۲		جمع هشت قلم (۱۹۳۴) ص

عایدی از حمام و پل بتاریخ فوق

تومان	قران	دینار	از حمام
۴۰			دهم ربیع‌الاول
۴۰			۶ ربیع‌الثانی
۴۰			۶ جمادی‌الاول
۴۰			۲۰ جمادی‌الثانی
۴۰			۲۰ رجب‌المرجب
۴۰			۱۷ شعبان
۴۰			۱۷ رمضان
۲۸۰			جمع هفت قلم

۱. کمک‌های بزرگان و مردم به انجمن بلدی، یکی از منابع درآمد انجمن مذکور بود. البته در لیست دخل و خرج فوق، به برخی کمک‌ها بنا به دلایل نامعلومی اشاره نرفته است؛ به عنوان نمونه، سردار منصور از تهران به انجمن بلدی هزار تومان حواله کرد و معزالسلطان پیشکار وی مسئول پرداخت این پول برای مصارف «مریضخانه و مدرسه» به انجمن بلدی شد. همچنین از ماه ذی‌قعدة قرار شده بود هرماه صد تومان به انجمن کارسازی شود که سالی ۲۲۰۰ تومان می‌شد. (حبل‌المتین تهران، سال اول، ش: ۱۸۹) ۱۹)

عایدی پل از ۱۵ جمادی الاولی بتوسط خان حسین بک

تومان	قران	دینار	صورت اسامی
۷۵	۸	۷۰۰	تقی اوف
۳۵	۹	۳۰۰	ایضاً بتوسط ایشان
۱۱۱	۸		جمع دو قلم
۳۱۱۹	۱	۳۵۰	دخل عایدی چهار فقره

صورت جمع و خرج بتفاریق ذیل است

تومان	قران	دینار	مواجب مستخدمین و غیره
۵۶			محرم الحرام
۹۱	۴		صفر مظفر
۱۶			ربیع الاول
۸۱			ربیع الثانی
۸۱			جمادی الاولی
۹۳			جمادی الثانی
۷۸			رجب
۶۸			شعبان
۶۸			رمضان
۷۳۲	۴		جمع ۹ قلم

تومان	قران	دینار	خرج متفرقه
۷			لوازمات انجمن دفتر و کاغذ و پاکت
۹	۸	۹۵۰	تعمیرات انجمن
۶	۳	۶۵۰	حصیر از برای انجمن
۴			پرده
۱	۸		پرده کرباس
۱۱			فرش
۴			جعبه آهنی
۷			چراغ
۴۷	۰	۶۰۰	جمعاً

مخارج تعمیر حصار شمس العماره

تومان	قران	دینار	صورت
۳۳۵	۷	۲۵۰	اجر ^۱ روسی (۶۰۲۵) قالب
۲۲			سمنت ۴ بوشکا
۲۶۴	۷	۵۵۰	آهک ۱۰۷ خروار و پنجاه من
۳۲۳	۸	۵۰۰	چوب و تخته و سلمان
۲۰۴	۴	۴۰۰	نجار و بنا و فعله
۷۷	۹	۴۰۰	مخارج سردر
۵۸	۲	۲۵۰	مخارج قهوه‌خانه
۱۲۸۶	۹	۳۵۰	جمع هفت قلم

مخارج مریضخانه

تومان	قران	دینار	صورت حساب
۲۰۱			مخارج مریضخانه بتوسط حاجی قاسم رشتی برای بناکردن
۱۰	۸		نیمکت ۶ عدد
۴	۸		لباس مریض
۲	۸		دواجات و غیره
۷	۵	۵۰۰	بمریضخانه نقد داده شده
۲۲۸	۳	۵۰۰	جمعاً

مخارج معلم‌خانه معروف به مدرسه محمدیه

تومان	قران	دینار	صورت حساب
۴۵	۵	۹۰۰	در غره ربیع‌الآخر الی ۱۵ جمادی‌الاول
۹۹	۳	۲۵۰	از ۱۵ جمادی‌الاول الی غره جمادی‌الثانی
۴۵	۵		لوازم مدرسه از قبیل صندلی و غیره
۵۹	۷	۳۰۰	مخارج مدرسه از قبیل نقاشکاری و رنگ
۸۰			بتوسط معلم‌الملک مخارج راه و آمدن و ماهانه
۷۵	۷	۵۰۰	قیمت دو فقره کتاب
۷۴	۶	۲۰۰	مواجب معلمین و مستخدمین و فرائش
۴۸۰	۵	۱۵۰	جمع ۷ قلم

صورت سایر مخارج

تومان	قران	دینار	صورت مخارج
۱۹۸	۷	۵۵۰	قیمت تلگراف
۱۲	۴		کمیسیون اسالم
۴۷	۳		کمیسیون گرگانرود
۱۶	۴	۸۰۰	بفقرا و مستحقین
۲۲	۲	۱۰۰	مخارج جشن سال دوم مشروطه
۱۸	۷	۶۰۰	مخارج جشن قانون اساسی
۴		۵۰۰	مخارج ورود آقا میرزا جواد
۱۷	۷		مخارج معاضدالسلطنه و قزاقها و شام و نهار
۳۴	۵		مخارج رئیس الواعظین
۱۰			مخارج منصورالسلطان
۷۹			سایر مخارج از قبیل قند و چای و ذغال
۳۲			سرایدارها
۱۲			باغبانان
۸۰			قیمت خانه احمد
۳۱۱۹	۱	۳۵۰	جمع کلیه عایدات مندرجه
۳۲۸۰	۴	۵۰۰	جمع کلیه مخارج مندرجه

حساب دخل و خرج انجمن از غره شوال الی غره ذیقعدہ

تومان	قران	دینار	صورت حساب
۱۵		۵۰۰	عایدات از تخم مرغ
۴۷			از مال الاجاره
۲۰			قرضیه در رشت
۱۷۴		۵۰۰	جمعاً

فاضل خرج نه ماهه گذشته

تومان	قران	دینار	صورت خرج
۱۶۱	۲		مخارجات
۳۶	۸	۱۵۰	قیمت مخابرات و مکاتیب پستی
۶۰	۱		مواجب مستخدمین اداره
۳۹	۶	۸۰۰	مخارج رفتن و کلا به رشت باحضر امیر اعظم
۲۷	۵	۵۵۰	سایر مخارج انجمن
۱۳	۲		مخارج مدرسه و مریضخانه
۳۳۸	۵	۵۰۰	جمعاً
۱۶۴	۵		فاضل خرج اداره
۲۰			قرض رشت

نتیجه

نخستین تجربه اداره شهر توسط نمایندگان مردم از محلات مختلف شهر انزلی، بسیار عالی بود. انجمن بلدیّه در کنار مشکلات فزاینده حضور و فعالیت مخرب مستبدان، عدم تجربه کار گروهی، انتظارات فراوان مردمی و ... توانست فعالیت‌های مناسبی را از خود بر جای گذارد. هرچند این اقدامات اندک نتوانست روشنگر عصر جدید ایران باشد و رفاه ایده‌آلی را برای مردم به ارمغان آورد ولی نشان داد توده مردم با اتحاد و همدلی می‌توانند به سامان دموکراتیک امور شهری بپردازند. از عاقبت انجمن بلدی، در منابع، خبری نیست و به نظر می‌رسد انجمن مزبور، همچون انجمن‌های بلدی دیگر شهرهای ایران (به استثنای تبریز)، قبل از به توپ بستن مجلس و یا در هنگامه آن، تعطیل شده باشد.

۱۳ ذی قعدة ۱۳۲۵
 حضرت بابرک بنده ان حضرت خطاب جبرائیل شرف دیزر علم عالم و حسیب الامه
 ۱۷۰۲۵
 ۱۳۲۵
 ۱۳۲۵
 این وقایع از تو جهات خاصه و لایحه و اتمامات این رسالت است
 بواسطه سید در سینه بینه انزل در سر موسوم بحجریه استر باشد و اولاد
 آن در پنج جهت و جهت دیگر بنده است فلام و در تمام وجهی از تو جهات
 و بجز آن از سینه و فواید توفیق آن روز بر روز در زیر است
 یک نفر معلم خوبه جدید که کار آنرا مستعدی پاره بود و نخواست
 همردی در اجراء تصدیق می شده باشد یعنی قاضی بجزای خطاب
 در مایه است آن بجزای آنرا در درجه کند و در فارسی یک لغت
 باشد یعنی در درجه در درین رده با نزل با بر
 چنانچه که در کتب معنی خوانده حساب از طهران کرده . عزیز خوانده می باشد
 علوم ریاضی اظنه کبری نزد معتد است با بجهتین معاد به و در
 است چنانچه بر این است که کارهای علمی و دیگری تولد پر درده
 میان جمیع دولتش جاریست عده در این بود که این همه خارج
 از قدرت دیانت در این بود که در کتب و کتب در این همه در قدرت
 و کلمات محض رفاه است برین مرسه و ملاحظه بر این زبان و کلمات این
 البته که مقررین در باب نظیر و وقت و قس بیشتر از اینها و این
 و بجز غیر مرتبه است در درین رده لطف خاصه در مرسه معروضه بنده
 فرمایند وقت از آن در است که در ملاحظه در این همه و این
 بنده ان حضرت بر این رده نام بوسه است
 (و بجز عربی انزل)

تقاضانامه انجمن بلدی

پښتونستان د علوم انساني او مطالعاتو فرعي
پرتال جامع علوم انساني